

STUDIJE

PASTORAL, ODGOJ, PEDAGOGIJA U SALEZIJANSKOJ PRAKSI

Juan E. Vecchi

PREDGOVOR

U ovom izvještaju, uzimajući u obzir neka posebno znakovita pedagoška iskustva u salezijskoj povijesti, pokušat ćemo iznijeti panoramu sadašnjeg odgojnog angažmana u Kongregaciji.

Točno vrednovanje tog angažmana iziskuje mnogovrstan i ozbiljan prikaz sadašnje stvarnosti, kao i poređenje s prethodnim razdobljima, da bismo uočili eventualni kvantitativni i kvalitativni rast ili pad, te odvagali cjelokupan domet inicijativa što su ih danas poduzeli salezijanci.

Taj put je nepraktičan. Prikupljanje podataka koji bi poslužili za takvo vrednovanje nije učinjeno. Naše statistike ne dopuštaju učinkovito poređenje između različitih etapa u razvitku Družbe.

Preostaje nam stoga drugi način: poučavanje značajnijih zbivanja, promatranja područja na kojima se događaju više ili manje vrijedni pomaci, usmjeravanje pažnje na najupečatljivije teme.

Granice subjektivnosti, što ih taj put postavlja, svima su jasne. Podupiru nas međutim pojedini službeni dokumenti u kojima se izražava usredotočenost Družbe ili se iznosi cjelokupan prikaz njenog hoda u određenom razdoblju: dokumenti općih sabora, izvještaji vrhovnih

poglavara. Tu su još prikazi i odluke posljednjih provincijalnih sabora (1986), izvještaji i konačni dokumenti zajedničkih vizitacija. Koristeći se tim zajedničkim ocjenama čini nam se da ćemo izbjeći odveć osobni zaključak.

Osvrt obuhvaća razdoblje od 20 godina. Polazna točka izvjesnog napretka je 1965. godina, vrijeme 19. općeg sabora na kojem se donose odluke što rađaju temeljitim promjenama. Od tada se redovito, svakih šest godina, pravi iscrpan prikaz o stanju u Družbi. Moguće je stoga uočiti znakove postupnih promjena.

Ono što se događa u samoj Družbi vezano je uz preobražaje što se zbivaju u Crkvi i u kulturi. Prikaz ih spominje samo usput, smatrajući da su dovoljno poznati, pa se odmah usredotočuje na njihov utjecaj u praksi same Družbe.

Slika salezijanaca na početku tog razdoblja slika je Družbe koja se solidno dokazala na području mladih, s jasno određenim odgojnim strukturama: školama, profesionalnim centrima, konviktima, oratorijima; te da unutar tih struktura razvija različite pedagoške „pravce” prema sigurnoj praksi: religioznom pedagogijom, školskom pedagogijom, pedagogijom udruženja, pedagogijom rada, pedagogijom slobodnog vremena. Osposobljavanje osoblja, orijentacione uloge i uprava odgovarali su područjima rada. Odgovarali su i opći objektivni, organizacija sadržaja, odabir naslovnika, pa čak i in-

terpretacija društvenog konteksta, kao i uloge koju odgojna zadaća ima u njemu.

Nakon 20 godina hoda slika Družbe je otvorenost raznoraznim područjima rada u sredinama gdje se neprestano pojavljuju nova odgojna i pastoralna pitanja u znaku „složenosti”; ona izlazi s raznovrsnim, pa čak i novim potezima; nalazi se pred pitanjem usklađivanja, uravnoteživanja i povezivanja zadataka svojih članova, preinakom svojih programa i učvršćivanjem određenih ustanova.

ČIMBENICI RAZVOJA

Procvat pastoralna

Razvoja je bilo, i još je u toku, u pogledu načina poimanja i vršenja odgojne zadaće. Među čimbenicima koji su ga potakli prvi je, svakako, procvat „pastoralna”, kao tipične djelatnosti Crkve kojoj je svrha buđenje i razvijanje vjere u osobi, stvaranje kršćanske zajednice, prožimanje povijesti čovječanstva Evanđeljem, proročkom i svećeničkom službom, i zauzimanje oko čovjekova rasta. Prije poiman, a još i danas od pojedinaca, kao „cura animarum” (briga za duše) kojoj se pristupalo bez primjene dobrotvornih službi, asistencija i odgoja, ona danas označava sveukupnost zahvata crkvene zajednice, daleko je naglašeniji kao navještaj Evanđelja nego kao očuvanje društvenog nasljeđa kršćanske prakse.

Pastoral, kao sveobuhvatnija kategorija, obuhvaća u tom vidu — što je uočljivo i iz naših dokumenata — dvije službe različitog reda: evangelizaciju i promaknuće—oslobođenje—razvoj—odgoj, kad se ovo drugo shvaća, iako u svojoj autonomiji, prema evandeoskom smislu. Procvat „pastoralna” kao kategorije za usmjerenje i vrednovanje raznoraznih pothvata Crkve posljedica je II. vat. sabora, nazvanog upravo „pastoralnim saborom”, baš poradi reza i postavke njegove cjelokupne refleksije.

Što se tiče Družbe, takvo gledanje je tek natuknuto na 19. općem saboru. Briga oko kršćanskog odgoja mladeži, promatrana u formalnom smislu, prevladava u sveukupnom razmišljanju koje podržava već postojeće djelatne strukture unutar kojih se naglašavaju pojedini

putovi za rad, prilagođavajući ih zahtjevima vremena.¹ Aktivnosti koje ne ulaze u apostolat mladih, svrstavaju se u „društvene apostolate”.²

Pitanja o kojima se raspravljalo, jezik, redoslijed prioriteta (briga) odražavaju tradicionalnu postavku stvari: na prvom mjestu su škole, a zatim slijedi duga rasprava o profesionalnim centrima, u vidu strukturalnog i tehničkog podnašljenja, kao i s razvojem odgojnih pitanja; potom dolaze župe i oratoriji. Kategorije kao što su „sekularizacija” i „evangelizacija” još se ne pojavljuju. Nema naglaska na „teologiji” poslanja, koja bi rasvijetlila kako izvor tako i ciljeve salezijanskog djelovanja.

Razmišljanje 19. općeg sabora nije postiglo zadovoljavajući odraz u praksi. Nije bilo dovoljno vremena. Družba je gotovo odmah morala usredotočiti svoju pažnju na cjelokupno preispitivanje svog života i svoga poslanja u Crkvi i u svijetu. A to znači da, iako su na njemu pronađeni vrijedni pa još i danas djelotvorni poticaji, promatranje stvarnosti i praksa nisu unijeli temeljitije promjene u samoj Družbi.

Perspektiva je bitno izmijenjena na 20. općem saboru. Daleko više se to uočava u samoj postavci stvari nego u pojedinim sadržajima. Polazna točka su karizma i salezijanski život kojima poslanje daje svoj konkretni ton. Ono je ucijepljeno u najšire poslanje Crkve. Glavni temelj su u poslanju naslovnici i njihovo „spasenje”, a ne više strukture i programi. Ono se ispunjava kroz raznorazne oblike, a njegova cjelokupnost oblikuje „salezijanski pastoral”, jer ga povezuje nakana i cilj.³ Svaki pothvat, s vlastitim izričajem, unutar pastoralna mijenja značenje i svrhu. Djelatnosti i službe imaju priručni karakter.

Postavka 20. općeg sabora tako se račva u tri smjera: pastoralni cilj svih naših djelatnosti; pastoralno posadašljenje salezijanskih zajednica koje moraju usvojiti novi mentalitet; preinačavanje djelatnosti i službi „u vidu njihovih pastoralnih ciljeva”.⁴

¹ Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 101–124.

² Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 141–154.

³ Posebni opći sabor XX (dalje POS), brojevi 23–30; 58–62.

⁴ POS XX, brojevi 344–348.

Najnaglašeniji zaključak je „potreba pastoralnog prožimanja akcije”. To je istaknuto navodeći kao „glavni kriterij za ostavljanje ili ukidanje neke djelatnosti” manju ili veću mogućnost za istinski pastoralni rad u njoj: „nedopustivo je, općenito govoreći, da i dalje postoji djelatnost... u kojoj nema pastoralnog uspjeha”.⁵

Jasno je da ciljevi, strukture i odgojni zahvati ulaze u širu kategoriju unutar koje postoje i djeluju s drugim specifičnim načinima djelovanja.

Takav stav je ušao u Konstitucije. Obuhvaća vrednote tradicije, promatrane u novom kulturnom i crkvenom kontekstu. Nakana salezijanaca je da budu znakovi i nosioci Božje ljubavi mladima.⁶ Svrha je da ostvare spasenjski Božji naum.⁷ Ta jedinstvena smjernica se proteže na izričit navještaj Evandjelja i razvoj vremenitog poretka, obadvoje tijesno povezanih; spasenje obuhvaća odgoj i evangelizaciju pod jedinstvenim nadahnućem. To se primjenjuje na put, na djelatne strukture i na djelatnike: jedinstvena nakana i svrha, razlika između ta dva područja, uska povezanost, dapače „bitno jedinstvo” među njima, hijerarhija vrednota! Osobna upućenost na Krista daje smisao našem djelovanju iako mu sadržaj i ne mora biti izričit: „promaknuće kojem se posvećujemo u evanđeoskom duhu, postiže osloboditeljsku ljubav Kristovu i sačinjava znak prisutnosti kraljevstva;⁸ to je temeljna dimenzija poslanja; to je „najbitnije” u nakani djelatnika, bez obzira na njegovu kvalifikaciju i područje rada.

Izbijanje „pastoralnog pristupa” u razmišljanju, u jeziku i u praksi imalo je mnogovrsne odjeke na svakoj razini. Već se na 20. općem saboru rađa prijedlog da se stvore pastoralni centri na svjetskoj i provincijalnoj razini.⁹ Rodi se i zahtjev za osnivanje jednog pastoralnog instituta na našem Ateneu, gdje je već postojao Viši institut za pedagogiju i unutar nje ga Institut za katehetiku.¹⁰ Razmišljalo se i o pastoralnom direktoriju koji se na 20. općem saboru javlja zajedno s liturgijskim i odgojnim.¹¹

Odgojne strukture se prosuđuju kao vrijedne ili zastarjele već prema tome kakve pastoralne ciljeve postižu. Procjena se teoretski proširuje

i na kvalitetu i postavku odgoja, tj. na njegovu sposobnost da bude otvoren i raspoloživ za navještaj, obraćenje, vjeru, religioznom i transcendentnom. Izbor subraće i provincija razlikuju se, već prema sklonosti za put, i to za onaj koji izričito naglašava pastoralne ciljeve ili drugi koji se sporije upušta u odgojnu zavrzlamu.

Proširivanje djelatnog područja

Najuočljiviji plod pastoralnog otvaranja je proširivanje djelatnog područja i razvoj pothvata u kojima je prije bilo malo snaga. Svijet odraslih nije više drugorazredan i briga oko njihovog vjerskog rasta, zbog zahtjeva crkava i srodnih motiva, upošljava nas onoliko koliko i odgoj mladeži. Konstitucije koje su prethodile 1972. nakon pet članova posvećenih brizi oko mladeži u jednom jedinom članu nabrajaju ostale oblike služenja „drugim uzrastima osoba”, zajedno sa širenjem dobrih knjiga,¹² a zatim su donijele jedan član o promicanju pobožnih udruženja.¹³ Ta područja su se danas proširila na cjelovitije zauzimanje oko evangeliziranja pučkih slojeva, sredstava društvenog komuniciranja i salezijanske obitelji.

Najprije se pošlo od homogenog i odijeljenog sektora, nazvanog „apostolat odraslih”,¹⁴ koji je kasnije postao „pastoral odraslih”, sa zaduženjem i dikasterijem¹⁵ pored onog za pastoral mladih. Tako je pala izuzetnost župe¹⁶ koja se smatrala normalnim mjestom za obavljanje salezij. poslanja; izrazili smo spremnost za različite

⁵ POS XX, br. 398.

⁶ Konstitucije (dalje K.), 2.

⁷ K. 7.

⁸ K. 33.

⁹ Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 201; POS XX, br. 399.

¹⁰ Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 133, 143.

¹¹ Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 192, 194, 201.

¹² Konstitucije i pravilnik Družbe sv. Franje Saleškog, Torino 1966, čl. 8.

¹³ Isto, čl. 9.

¹⁴ ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 24.

¹⁵ Konstitucije i pravilnik, 1972, čl. 141.

¹⁶ POS XX, br. 402; Opći sabor XXI (dalje OS), br. 136.

te službe u Crkvi, od osobnih ponuda za animatorske centre raznoraznih namjena, ostajući na liniji karizme, do spremnosti za iznenadne slučajeve.

Najveći zamah u posljednjim godinama načinjen je prema odraslima, a na to su nas upućivali različiti razlozi i nada: uklopiti ih u poslanje mladih, stvoriti širi odgojni prostor, sudjelovati u evangelizaciji i pastoralnom pokretu Crkve prema novom poimanju, rasprostraniti salezijansku karizmu.

Ne treba međutim kao djelomični razlog tog nastojanja, isključiti osjećaj „odgojne iscrpljenosti”, do koje je došlo zbog tipa ustanove za mlade u kojoj smo radili. Na pojedinim mjestima Družba se osjećala odveć školski usmjerenom i željela je postići ravnotežu. Takvo usmjerenje je dovelo do pada pastoralnog žara. Pojedine provincije u Europi vidjele su u župama bijeg od školske zatvorenosti.

Na operativnom planu došlo je do nepredviđene i neželjene podvojenosti između odgoja i pastora. U školskoj sredini rezerve pretjeranog profesionalizma i nedovoljnog pastora, skupa sa sumnjom o mogućnosti prožimanja kulture koja se prenosila evanđeoskim duhom, primorale su da se pokuša vratiti „pastoral” u izvanškolskim okvirima. Škrti rezultati otvaranja dalekoj mladeži i njihovim neposrednim interesima urodio je željom za otvaranjem jedne katehetske institucije. Još i danas ima ljudi koji ističu snagu „obraćenja” pojedinih prijedloga, mjesta i djelatnosti dok postavljaju u pitanje svakidašnji rad s „uobičajenim” mladićem, kako u svakodnevnom životu, tako i prema programu sveobuhvatnog rasta na duge staze.

Poimanje novog odgojnog pitanja

Pozitivna posljedica tog mukotrpnog traganja bila je intuicija da se naša pedagoška kreativnost morala izraziti i izvan ustanova na koje smo se bili navikli, te samim tim traganje za novim područjima i načinima djelovanja. I tada se nametnuo odgoj kao dimenzija koja nam posvuda mora biti karakteristična i koja se može izraziti na različite načine. 21. opći sabor je označava kao obilježje „salezijanske župe”¹⁷ i vrhovni poglavar je naširoko obrađuje u

svojoj okružnici o Pastoralnom odgojnom planu.¹⁸

Na polju mladih se događaju značajni fenomeni: produžava se dob pripreme za život, javljaju se nove potrebe, zastranjenja i rizici na koje prethodna rješenja nisu davala zadovoljavajući odgovor, niču nove sredine i novi načini udruživanja i odgoja koji nastoje nadomjestiti nedostatke klasičnih djela i ustanova, sociološka proučavanja ukazuju na niz objektivnih i subjektivnih promjena u svijetu mladih koje iziskuju brzu preinaku odgojnih postavki.

Osim toga posvuda je tradicionalni koncept odgoja bio preinačavan u barem četiri smjera: trajni odgoj nije kao dovršavanje onog početnog, već kao njegovo nadahnuće, kriterij i metoda; nesposobnost odgojne djelatnosti u rješavanju problema osobe i u njenom nužnom povezivanju s drugim oblicima posredovanja (socijalnog, političkog); složenost društvenih, a samim tim i osobnih procesa koji se teško svode pod zajednički nazivnik, kao i nedostatak uporišta koja bi proizvodila „istinu” i „osjećaj”; subjektivan način prosuđivanja životnih usmjerenja i pripadnosti.

Pred svim tim odgojni razvoj se otvara u različitim pravcima. Iscrpljuje se školska rasprostranjenost i pojavljuje se prilično nestrukturirana sektorska kreativnost koja, ne vodeći računa o programima i solidnoj stručnosti, ne uspijeva pronaći alternativu. Na općim saborima i u šestogodišnjim izvještajima vrhovnih poglavara o stanju Družbe prisutne su tvrdnje koje svjedoče o stagnaciji školskog razvoja čak i u krajevima visokog nataliteta,¹⁹ otpor određenog broja subraće da se skrase u školskim strukturama, sumnja o pastoralnoj koristi škola. To utječe na napor oko kvalificiranja osoblja u školstvu i na raspored novog osoblja koje se spremalo za školu. To se činilo našim najsolidnijim odgojnim iskustvom, ali teško je išlo ukorak s razvojem, osobito u razvijenijim zemljama.

No u mnogim slučajevima nisu dolazili do

17 Opći sabor (dalje OP) XXI, br. 140.

18 ACS, srpanj–prosinac 1978, br. 290.

19 Družba sv. Franje Saleškog u šestogodištu 1978–83, brojevi 30, 176.

izražaja te nove zamisli ili još ne dolaze zbog nedostatka smjernica, stručnosti i planova. Ispravnost ove tvrdnje potkrepljuju i tri naredna izvještaja vrhovnih poglavara. Oni pokazuju poteškoće župa da pripreme salezijanski indentitet koji bi izrastao iz mladenačkog obilježja i odgojne brige. U isto vrijeme otkrivaju poteškoću da se iznađu novi prostori gdje bi Družba izrazila svoju odgojnu angažiranost.

Izmjena animatorskih struktura

Pojava pastoralna kao objedinjavajuće kategorije izazvala je u Družbi izmjenju uloga ili struktura u animaciji i upravi. Lik generalnog školskog savjetnika, uz kasnije preinake, potjecao je još iz 1873. godine. Lik generalnog savjetnika za zanatske škole zasjenjen je 1883. i definiran na V. općem saboru (1889). I jedan i drugi su bili kompetentni u specifičnom odgoju osoblja i njegovog raspoređivanja, na razvijanju i odgojnom usmjeravanju vlastitog sektora i na organizaciji odgovarajućih tehničkih pomagala (sredstava). „Savjetnik za zanatstvo, govorio je V. opći sabor, posvetit će brigu onom što se odnosi na učenje umjetnosti i zanata i kućnih poslova kuća u Družbi, kako u pogledu članova, tako i podvornika i mladih zanatlija.”²⁰

Obadvojicu je zamijenio jedan jedini savjetnik za pastoral mladih i župa. Njemu se povjerala „briga za opću formaciju pod vjerskim, moralnim i intelektualnim vidom u svim salezijanskim kućama (oratorijima, konviktima, školama za vanjske, odgojnim zavodima, centrima mladih, družbicama, raznim vjerskim udruženjima...) izuzev onoga što spada u nadležnost provincijala”.²¹

Zadace su se dakle spojile. Sve teme salezijanske akcije među mladima stavljene su u ruke samo jednom savjetniku dok se odgoj salezijanskog osoblja povjerio drugom savjetniku. Bilo je predviđeno da će se tom ulogom osigurati bitni ciljevi i obilježja našeg djelovanja, ali se zaboravilo na usavršavanje specifičnih područja (škola, rada, slobodnog vremena) budući da se radilo o raznolikosti društvenih konteksta.

Kriterij koji je, čini se, vodio prestrukturiranju uloga bio je kriterij naslovnika (salezijanaca, mladih, odraslih) u kojima su se trebale ob-

jediniti različite usluge umjesto programi.

U okviru drugačije organizacije uređivanja Vrhovnog vijeća zamišljen je Opći centar za studije i usmjeravanje, unutar kojega bi djelovao Salezijanski centar za pastoral mladih. Među njegovim zadacima spominje se također „izrada malog priručnika za salezijanski odgoj u našem vremenu, za kojeg će Vrhovno vijeće moći dati svoje odobrenje”.²²

Toj centralnoj organizaciji su, na provincijalnoj razini, odgovarale nejasno određene uloge delegata čiji su lik i nadležnost ostavljeni provincijalovom sudu.²³ Izvještaj iznesen šest godina kasnije, na 20. posebnom općem saboru, jasno je potvrdio da se centralna služba za pastoral mladih konstituirala, obuhvativši „sve predviđene centre sa znatnim obiljem od 19. općeg sabora”.²⁴ Smatralo se neuputnim vrednovati njen utjecaj jer se radilo o razlici u pojedinim kontekstima. Pozitivno su ocijenjeni započeti kontakti i ostvarena povezanost s delegatima zaduženim za pastoral mladih „zbog posvećivanja triju pastoralnih područja: kateheze, liturgije, udruženja”.²⁵

Problem struktura pretresali su naredni opći sabori i izvještaji vrh. poglavara. No, ne zanima nas da pratimo tok provjere. Treba, naprotiv, spomenuti naglasak što ga nova postavka struktura stvara u razvoju Družbe, ukoliko su te strukture „centralne” u pogledu usmjeravanja i inicijative. Najuočljivije „pastoralno” područje je na planu obnove, inovacije i „nade”. U pedagogiji se ponovo naglašava duh, opći obrisi metode. Razmišljanje se usredotočuje na preventivni sustav, uz odgovarajuću korist u pogledu vrijednih produblivanja, ali i s nepredvidivim opasnostima od ponavljanja. Briga oko najdjelotvornijih vidova nije ušla u opće smjernice. Prepuštena je mjesnim razinama i izgleda kao drugorazredno razmišljanje. Odgojna tema, svedena na bitno, postaje „rasprostranjenom” i

20 Usp. E. CERIA, *Annali...* I, str. 468–473.

21 Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 24.

22 ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 201.

23 ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 35.

24 Usp. *Relazione Generale sullo stato della Congregazione* 1971, str. 93.

25 Isto, str. 94.

označava rast mladića ili odrasloga, bez obzira na vrstu postupka ili kompetentnosti.

19. opći sabor još zadržava neizmijenjene i obvezatne strukture na mjesnoj razini: školskog savjetnika, zanatskog i agrarnog savjetnika i katehetu kao članove de jure mjesnog vijeća. 20. posebni opći sabor je kasnije, budući da su već stvarno postojale raznolikosti u tim ulogama, prepustio provincijama odgovornost da stvaraju, već prema naravi i ciljevima svojih djela, uloge koje će smatrati nužnima. Pojedine su provincije zadržale uloge s tradicionalnim nazivima; druge su izmijenile naziv i zaduženja; a neke su napustile uloge, izgubivši usput jedan dio njihovih sadržaja i značenja. Obveza da izrade provincijalni direktorij, u skladu s obnovljenim Konstitucijama, primorala je provincije da se vrate tom zahtjevu.

Strukture su uvjetovale razvoj odgojnog mentaliteta: razdoblje novog formuliranja koje svaki proces izmjena nosi sa sobom, ostalo je bez uporišta i kvalifikacije.

Odgovaj se odjednom našao kao nešto što nije uvijek uočljivo u cjelokupnosti uvijek korisnih i zanimljivih inicijativa asistencije, evangelizacije, pouke i podruštvovljavanja. U vremenu sporog uhodavanja tih uloga savjest i još više kompetentnost doživjele su zastoj.

Novo formuliranje sadržaja

Pored problema struktura postoji i problem novog formuliranja odgojnih sadržaja. Čak sveukupnost vrednota i iskustava u salezijanskom odgoju bila je, kao što se moglo i očekivati pred novim izazovima, podvrgnuta preispitivanju. Salezijanci su dozvolili da ih vodi praksa, više prenošena životno nego kodificirana, i jedno poglavlje Pravila koje je nosilo naslov: „O građanskom, moralnom i vjerskom odgoju učenika”, relativno lake primjene u sveukupnim strukturama i s jasno određenim ciljevima.

Već 19. opći sabor postavlja pitanje novih odgojnih sadržaja, kao odgovor na kulturna vrenja i njihov utjecaj na svijet mladih. Pod naslovom „Odgovaj mladih”²⁶ nastojao je iznova izraziti ciljeve našeg odgoja, otkriti uvjete i zahtjeve ondašnje mladeži, navesti neke crte odgojitelja salezijanca i laika. Nakon iznošenja pojedinih

načina vjerskog odgoja (svakodnevna misa, blagdani, svakodnevne molitve, duhovne vježbe...) u onim strukturama o kojima smo govorili, osvrće se na pojedine probleme što ih salezijanci doživljavaju kao važnima u odgoju mladih: srdačnost, ljubav i čistoća, slobodno vrijeme, angažiranost. Zadržao je, uz neke preinake, sveukupnost normi koje su se odnosile na odgojne običaje i načine u salezijanskim kućama. „Kodeks” dakle za sve uz jedinu obavezu da ga se primijeni i da mu se podloži.

Pristup 20. posebnog općeg sabora nudi drugčiju panoramu. Nalazimo obilje zapažanja o kontekstu u kojem se razvija salezijanski odgovaj; govori se o sekulariziranom, pluralističkom i nepravednom svijetu u kojem živi mladež u potrazi za smislom. Salezijanci se odlučuju za dvostruki smjer služenja: evangelizacija sa njenim sadržajima i tipičnim putovima te odgojna djelatnost uz poseban naglasak na promicanje pravde.

Kateheza se kasnije obilato obrađuje u posebnom dokumentu, a odgoju se pristupa u raspravi o pastoralu mladih. Ta rasprava, umjesto razrađenih odgojnih sadržaja, iznosi nadahnuteljske principe, obilježja našega rada (mjesnog, sveobuhvatnog, zajedničkog, crkvenog), stavove pastira-odgojitelja (istraživanje, susret, prisutnost, dijalog) i glavne strukture za ostvarivanje od kojih se naglašavaju svojstveni modaliteti i određeni zahtjevi.²⁷

Ima, tu i tamo, prilično odgojnih osvrta i korisnih motiva. Ali potrebno je još mnogo pojašnjenja, mnogo posredovanja, mnogo preinačavanja da bi se postiglo nešto što bi djelatnici mogli primjenjivati i naslovnici usvajati.

Decentralizacija

U takvom stanju, kojem se prišlo s najvećom otvorenošću inicijativa, od novog formuliranja sadržaja, na Družbu se primijenio novi sustav smjernica i vođenja: decentralizacija. Ovdje nas zanima isključivo njen utjecaj na odgojnu djelatnost.

²⁶ Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 182–201.

²⁷ POS xx, brojevi 350–392.

Decentralizacija je bila neophodna. Nije bilo moguće usvojiti u tako različitim kontekstima, kao što su oni u kojima djeluju salezijanci, isti program ili iste smjernice od neposredne praktičnosti. Provincije su trebale uzeti opće smjernice i prilagoditi ih vlastitoj situaciji, u dijalogu s kulturom, s odgojnim strujama i sustavima koji su prevagnuli u vlastitoj sredini, polazeći od one zajedničke nadahniteljske „jezgre” koju nazivamo „preventivnim sustavom”.

Decentralizacija je, u ovom slučaju, iziskivala organsku preinaku ciljeva i sadržaja, izradu procesa za učenje, drugačiju postavku i odabir odgojnih struktura, pripremu osoblja. No da li su sve provincije bile kadre odvagnuti situaciju i slijediti tok obnove sačuvavši kvalitetu? I da li su posjedovale odgovarajuća tijela koja bi bila sposobna usvojiti opći poticaj i pretočiti ga u praktične programe?

U većini slučajeva provincije su se dobro hrvale sa strukturama ili s raspodjelom osoblja. Nailazile su međutim na veće poteškoće u izradi smjernica i na angažiranju u istima subraće i zajednica.

U međuvremenu isplivale su na površinu pedagoške struje koje s naše strane iziskuju ozbiljan pristup i konkretan osvrt. U Latinskoj Americi si je prokrčila put teologija oslobođenja, prema nekima – više isticana nego primjenjivana. Zapostavljena u mnogim dokumentima latinsko-američke Crkve i odgovarajućih odgojnih krugova izaziva različita reagiranja. A gdje je prihvaćena, u većini slučajeva, nedostaju prikladna sredstva da bi se usmjerila u organsku praksu.

Prihvatanje, kritika i primjena još su nesigurni i jezik je uopćen.

U Aziji buđenje dostojanstva drevnih kultura, sve kritičniji odnos prema Zapadu, osjećaj poštovanja prema svakoj religiji, i nastojanje da se ne izgubi korak s tehničkim napretkom izazvali su u pojedinim zemljama potpunu reviziju odgojnog sustava, dok zaostali krajevi koji nisu usvojili formalni odgoj, predlažu stvaranje alternativnih i komplementarnih „sustava”. A to od salezijanaca traži sposobnost uočavanja i odgovarajuću stručnost.

Priča bi se mogla proširiti i na Afriku koja traga za vlastitim identitetom; rascjep između

naslijeđenih vrednota i odgojnog sustava, nadiženje čisto formalne pouke, nesrazmjer između društvene strukture i spremanja mladih ne mogu se mimoći.

Evropski razvoj je već poznat i on se najčešće spominje u našoj literaturi, najviše ga proučavaju društveni i pedagoški osvrti. Na njemu se temelji opis stanja na 19. općem saboru,²⁸ a djelomični i na 20.²⁹ Riječ je o novoj razini postavljanja pitanja odgoja i obrazovanja i novom načinu promatranja odgojnih problema u pretežno urbaniziranom društvu, s postmaterijalnim potrebama, u kojem prevladava znanstveni i tehnički duh kojemu je više stalo do postanka nego do opstanka, do života nego do bića, do čovjeka projektanta nego čovjeka subjekta.

Uočiti odgojne zahtjeve i izraditi odgovor koji bi prikladno funkcionirao u svakidašnjici i na duže staze najčešće je ostavljeno u zadatak provincijama. Kompetentnost osoba postaje važnija od normi i programa.

Pripremanje osoblja

I na kraju ćemo se osvrnuti na način na koji se odvijala formacija osoblja. Neću se upuštati u sadašnje uređenje ozakonjeno u Ratiu i na sve ono što će proizaći iz njene primjene. Spomenut ću efekte prethodne situacije. Umjesto formacije koja je predviđala i određenu profesionalnu pripremu, koja bi odgovarala vrsti programa i strukturi u kojoj se djelovalo, uskočila je druga – koja je u rijetkim slučajevima uspjela na zadovoljavajući način povezati crkvene studije s pedagoškim.

Proširivanje tih dvaju područja donijelo je poteškoću da se i na jednom i na drugom postigne zadovoljavajuća razina. To je još više otežano činjenicom da su se u mnogim krajevima pohađali centri za opće studije. Kućno nadopunjavanje pedagoškim vidovima potiče na odgojnu dimenziju i razvija sklonosti, ali ne predviđa dva elementa koja su se pokazala neophodnima na odgojnom polju: profesionalna stručnost i titula.

To se odnosi na tirocinij gdje iskustvo ostaje

²⁸ Usp. ACS, siječanj 1966, br. 244, str. 183–185.

²⁹ Usp. POS XX, brojevi 39–44.

otvoreno za kontakt, asistenciju, katehezu i pastoralnu animaciju; ali, ne dopušta zahvat u važnijim profesionalnim ponudama. Nedostatak se nastavlja u razdoblju više kvalifikacije. Nemoguće je iznijeti komparativne statistike koje bi pokazale apsolutni i relativni domet sadašnjih pedagoških kvalifikacija. Ne zna se čak ni u kojem razmjeru bi pojedine provincije željele imati te kvalifikacije i koju važnost pridaju njihovu postizavanju. Bilo je razdoblje izuma i obnove. To je bio trenutak stvaranja Višeg instituta za pedagogiju na Filozofskom fakultetu prema modelu kojeg je dopuštalo crkveno sveučilište.

Izveštaj iz 1984. o stanju Družbe zamjera na slabljenju odgojne stručnosti.³⁰

Neke naznake nam otkrivaju sliku takvog stanja: izbrojani su salezijanski studentati u kojima je profesor pedagogije još bio salezijanac. Naš obol na odgojnom području trenutno je u mnogim kulturnim kontekstima prilično smanjen.³¹ Salezijanci izdaju više pastoralnih i katehetskih časopisa. Za sudjelovanje na otvorenijoj i široj raspravi o odgoju imaju samo jedan časopis kojemu se može dodati pokoja tromjesečna početna publikacija. Osposobljeniji su za diskusiju o političkim prostorima koje treba spašavati nego o sadržajima i naslovima koje postojeća kultura nameće odgoju.

I još jedna činjenica: na traženje dikasterija da u svim provincijalnim pastoralnim ekipama bude po jedan „stručnjak” u odgoju pojedine provincije su odgovorile da ga nemaju na raspolaganju. To navodi na sumnju, bez potrebnog dokazivanja, da se smanjuje zanimanje za odgojno područje i da ga se smatra prikladnijim za laike.

POKUSAJI PRED SLOŽENOŠĆU

Nije nedostajalo pokušaja da se odgovori, a još bi mogli dati ploda ukoliko se usvoje i prodube.

Evangelizacija — odgoj

Prvi plod je pažljivo razmišljanje o manjem ili većem obujmu naše odgojne zadaće, na razini profesionalnosti koju iziskuje, o novom zna-

čenju koje bi mogla poprimiti u sekulariziranoj ili nekršćanskoj sredini. Pojam odgojitelja podrazumijeva samo osobnu sposobnost i način pastoralnog djelovanja. Da li je to dimenzija kateheze ili čak specifično kulturno područje na kojem se trebamo zajednički angažirati? Pitanje je rješavano u mnogim službenim tekstovima, produbljujući osobito *odnos* između evangelizacije i odgoja³² u našoj praksi. Prisutno je u proučavanjima specijalista i javlja se u animacijskim pothvatima.

Svaki proces, odgoj i evangelizacija, ima svoj vlastiti obujam i svoju vlastitu dinamiku. U 32. članu Konstitucija se kaže da „kao odgojitelji” promičemo dozrijevanje osobe prema planu koji obuhvaća oslobađanje, profesionalnu pripravu, kulturno dozrijevanje, otvorenost slobodi i istini. Formulacija je izvanvjerska i smješta salezijanca na kulturno polje čovjekova rasta.

34. član nas predstavlja, naprotiv, kao odgojitelje u vjeri i to „uvijek i u svakoj prilici”. Kanim otkrivati Kristov misterij, voditi njegovoj osobi, otkrivati u Evandelju vrhovni smisao, pomagati da rastu kao novi ljudi. Dvije dimenzije su usko povezane.

Svaki je proces u svakoj etapi otvoren prema drugom po svojim unutarnjim vrijednostima: odgoj se nadahnjuje na vjerskom humanizmu i nalazi u upućivanju na Krista svoj antropološki ključ. Evangelizacija budi odgojne energije i pretače se u promaknuće osobe, polazeći od promatranja njena dostojanstva koje se otkrilo u Kristu. Međusobno su povezani i u pogledu subjektivnih odjeka u mladom čovjeku: odgoj pobuđuje traganje za smislom i želju za Bogom. Evangelizacija vodi razumu i objedinjuje vrednote u izvornoj osobnosti: u vjerniku. To su, i zbog sveobuhvatnog poimanja koje vodi djelatnika, plod duhovnog iskustva: on je uvjeren da je u autentičnom čovjeku Bog i da iz milosti izvire bogatstvo čovječnosti.

³⁰ Usp. Družba sv. Franje Saleškog u šestogodištu 1978–83, br. 176.

³¹ Isto, br. 176.

³² Usp. POS XX, brojevi 58–77; OS XXI, brojevi 81–105; ACS, srpanj–prosinac 1978, br. 290, str. 24–36; Družba sv. Franje Saleškog u šestogodištu 1978–83, brojevi 299, 313–319, 331.

Odgoj se nastavlja polazeći od navještaja o Kristu s novom dubinom. „U Kristu se nalazi vrhovni smisao postojanja i u njemu rastemo kao ljudi.³³ Euharistija i sakrament pomirenja... nude neslućena bogatstva za odgoj u duhu zajedničarstva i služenja.”³⁴

Odgoj, izvorni proces koji poprima novo značenje kad se događa unutar vjerskog okvira jači je, ali nimalo isključiv, u metodološkom pogledu: to je „način” promicanja ljudskog rasta i hod u vjeri. Odgojitelji smo u vjeri i odgojitelji vjere.”³⁵

Odgojni pristup se nazire u poimanju „subjekta kao glavnog pokretača”: i evangelizacija „se poziva na izvore uma, srca, želje za Bogom koju svaki mladić nosi u dubini samoga sebe” i „nalazi mlade tamo gdje je njihova sloboda”. „Pokušava da postupno budu odgovorni u osjetljivom procesu rasta njihove ljudskosti u vjeri.”³⁶

Odgojni pristup se osim toga vidi i u postupku osobe koja evangelizira: to je prenošenje iskustva, praćenje, prijedlog, poticaj, istomišljenost, animiranje. „Uklapa u jedinstveno životno iskustvo odgojitelje i mlade.”³⁷

Možda upravo to kršćansko prožimanje odgojnih sadržaja i ta opća primjena pedagoške metode nadahnjuje i ovaj tekst: „Don Boscova se pastoralna skrb ističe, i to s doličnom ozbiljnošću, po odgojnom opredjeljenju kao prostoru i načinu vlastite pastoralne djelatnosti.”³⁸

To što smo rekli ima utjecaja na djelatne strukture: formalno promatran odgoj je jedan od „putova” salezijanskog djelovanja. Izravna evangelizacija i pastoralna „skrb” je drugi. „Društvena komunikacija, karakteristična po poruci upućenoj većoj grupi, bez „uvida” u osobni odgovor je treći.”³⁹

Družba dakle usvaja programe, ustanove i specijalizirane službe pedagoškog usmjerenja, pa čak i programe i ustanove kojima je svrha izričit navještaj i izravna „vjerska” skrb. „Ostvaramo naše poslanje preko djelatnosti i ustanova u kojima nam je moguće promicati ljudski i kršćanski odgoj mladih, kao što su oratorij i centar za mlade, škola i zanatski centri, konvikti i domovi za mlade u teškoćama. U župama... doprinosimo širenju Evanđelja i odgoju naroda. Pružamo svoju pedagošku službu u specijali-

ziranim centrima.”⁴⁰

Opredjeljenje za odgojnu evangelizaciju odražava se i na zajednici — subjektu poslanja. Ona obuhvaća različite dimenzije i specijalizacije koje odgovaraju evangelizacijsko-odgojnoj zadaći: redovnici, svjetovnjaci,⁴¹ svećenici, laici;⁴² brine se za svjetovno i crkveno uvrštavanje i njeguje odgovarajuće stavove; otvorena je vrednotama svijeta i pažljiva na kulturni kontekst u kojem se odvija njena apostolska djelatnost⁴³ „spremna je surađivati s civilnim organizmima na planu odgoja i društvenog promaknuća”.⁴⁴

Utječe na formiranje osoblja. Profil koji se želi postići u osobama je profil „odgojitelja-pastira”.

Program studija stoga obuhvaća dva važna područja: teološko-katehetsku pripravu i pedagošku pripravu.⁴⁵

Priprava na odgojnom planu ima dva vida: znanstveno-intelektualni, u kojemu se traži „da se s posebnim nastojanjem njeguju studij i predmeti koji se tiču odgoja, pastoralna mladih, kateheze...”⁴⁶ i da se „studij uredi tako da omogućiti postizavanje zakonom priznatih titula”;⁴⁷ praktično-eksperimentalni u kojemu se „postupno ulaženje u odgojno pastoralni rad” naznačava kao jedan od četiri temeljna vida formacije.⁴⁸ Tirocinij se usredotočuje na nj „kao intenzivni ogled sa salezijanskom djelatnošću u odgojno-pastoralnom iskustvu”.⁴⁹

33 K. 34.

34 K. 36.

35 K. 6.

36 K. 38.

37 K. 38.

38 ASC, srpanj-prosinac 1978, str. 42.

39 K. 42-43.

40 K. 41.

41 K. 47.

42 K. 45.

43 K. 57.

44 K. 48.

45 K. 114, 116.

46 Pravilnik (dalje P) 82.

47 P. 83.

48 K. 102; P. 95.

49 K. 115.

I nakon tirocinija studij svojstven svećeniku želio bi stvoriti od salezijanca „pastira-odgojitelja”.⁵⁰ Poradi toga pastoralna iskustva svakog od tih razdoblja moraju biti usmjerena „razvijanju apostolskog duha i odgojno-pastoralnih sposobnosti”.⁵¹

Samo posadašnjenje i trajna formacija salezijanca iziskuju da „on bude sposoban odgovoriti uvijek novim zahtjevima i potrebama mladih i puka”; „da obnavlja svoju profesionalnu stručnost”⁵² i da uvijek iskoristi ne samo izvanredne prilike nego i redovite susrete da produbljuje „salezijanski identitet u njegovim odgojno-pastoralnim dimenzijama”.⁵³

Teoretska postavka izgleda dosta jasnom. Sud prilikom vrednovanja rezultata i korištenja izvora i stručnosti pokazuje, naprotiv, granice shvaćanja onog što se tvrdi na razini načela. Olako se upada u instrumentalno, uopćeno i približno poimanje odgojnog područja ili obrnuto u „laicističko” poimanje njene autonomije.⁵⁴

Odgojno-pastoralno planiranje

Praktično provođenje razmišljanja o kojemu smo govorili je odgojno-pastoralno planiranje. Oko njega, počevši od 1978, cvate domaća literatura s motivacijama, pomagalima i praktičnim modelima. Zahvaća, u prvo vrijeme, odgovorne za animaciju na razini provincije dok ga mjesne zajednice teško usvajaju.

Postaje obveza s objelodanjivanjem Konstitucija i Općih pravila. One u 4. članu, određuju da „svaka provincijalna zajednica, nadahnjujući se na preventivnom sustavu, treba izraditi vlastiti odgojno-pastoralni plan koji bi odgovarao potrebama mladih i pučkih slojeva. U skladu s njim, također na razini mjesnoj i zahvaćajući sve članove odgojno-pastoralne zajednice, neka izradi plan koji bi svaku inicijativu usmjeravao prema evangelizaciji”.

Taj isti član dakle naznačava odgovornost i usmjerava na područja koja treba planirati. Plan bi trebao na odgovarajući način objediniti različite vidove ili dimenzije našega djelovanja, osobito u pogledu subjekta i evangelizacijsko-odgojnih ciljeva. No, traži se i obnova unutar bitno kontinuiranog stila, pristupa pred novim

izazovima koji dolaze od mladih, društva i novih odgojnih modela. Stoga traži svježiji pristup preventivnom sustavu u njegovim temeljnim postavkama, ozbiljnije sagledavanje situacije mladih, formuliranje ciljeva, iskustava i pravaca djelovanja.

Dimenzije plana, ljudski rast i odgoj u vjeri, pozamašni su i dijalektički se mijenjaju. Odgojni kriterij bi dakle trebao u cijelosti prožeti plan, već prema onome što se izražava u njegovoj samoj denominaciji. Ali, možda se u tome ne razlikujemo bog zna koliko od drugih. Jer, svi su zapravo prihvatili da je u katehezi mjesto ljudskom rastu u onoj mjeri u kojoj produbljena vjera pomaže uočavati stanje i dati zreo odgovor.

Salezijanski plan međutim predviđa i jedno formalno odgojno područje što je izraz našega specifičnog pastora. Ne smijemo zaboraviti da je naše mjesto među mladima „koji ne znaju kojoj župi pripadaju” i da se priličan broj odgojnih ustanova otvara za mlade koji nisu kršćani.

Uz plan je osim toga vezano mnogo tema koje iziskuju pedagošku stručnost: odgojna zajednica, animacija, sudjelovanje.

Koje su novine unesene u uvod plana moguće je razabrati iz izvještaja vrh. poglavara iz 1984, kao i iz zapažanja skupnih vizitacija.⁵⁵ Osim veće jasnoće u podudarnosti između evangelizacije i odgoja, uočava se posebna pažnja posvećena globalnoj postavci sredina (oratorija, škola, župa...) koje s punom sviješću usvajaju zahtjeve naslovnika i poteze sadržajne i metodološke obnove. No i taj proces nije lišen poteškoća i još je u počecima.

Možemo pretpostaviti što se sve događa na području školstva. Novo razmišljanje se ne tiče malog broja praktičnih vidova, kako bi se spasio metodološki trenutak ili detalj, nego na nje-

50 K. 16.

51 P. 86.

52 K. 118.

53 P. 101.

54 Usp. Družba sv. Franje Saleškog u šestogodištu 1978-83, br. 315.

55 Družba sv. Franje Saleškog u šestogodištu 1978-83, br. 170.

govu drugačiju kulturnu, odgojnu, didaktičku i vjersku postavku. Školstvo iziskuje konvergentnu intervenciju nadležnosti i sposobnost za eksperimentiranje i učvršćivanje.

Taj fenomen se ne pokazuje drugačijim ni u oratoriju (centru za mlade). Nove potrebe mladih, problematika teritorija, nivo društvenog života i skučenost javnog djelovanja, nameću izazov da se oratorij osmisli i postane značajna i prikladna ponuda na odgojno pitanje.

Nekoliko odgovora na nova pitanja

Poduže i često burno razmišljanje o naslovnica salezijanskog poslanja usmjerila je posebnu pozornost na različite oblike siromaštva i potakla na društveno i odgojno promatranje tih oblika prema najnovijim zakonima. Uvijek je među salezijancima bila prisutna briga za siromašnu mladež. Obolom novih stručnjaka sada je bogatija analiza tog fenomena i drugčiji su odgovori.

U tom pogledu desetljeće 77–87. predstavlja zaokret. Na južnoj hemisferi uočava se zaostalost (emarginacija!) unutar društava i zamjećuju se njene dimenzije na svjetskoj razini. U dobrostojećem svijetu pojavljuju se opasnosti koje nas danas zabrinjavaju, a one su posljedica društveno-ekonomskog razvoja i frustracije uzrokovane novim, nezadovoljenim potrebama: drogiranje, delinkvencija, emigracija, nezaposlenost, zaostalost slojeva koji ne održavaju korak s tehnološkim preobražajima i kulturnim zahtjevima.

Tri opća sabora se na to osvrću i otvaraju mogućnost za različite pristupe salezijanaca toj emarginiranoj mladeži. Uz postojeće oblike ustanova, koje su plod naše tradicije, projektira se fleksibilniji susret, osobito s mladima do kojih ne dopiru ustanove ili im se oni ne približavaju.⁵⁶

Dvije perspektive – analiza raznih oblika siromaštva i mogućnost najrazličitijih pedagoških pristupa – unesene su u Konstitucije i Pravilnik. „Neka svaka provincija”, kaže se u 1. članu Pravilnika, „povremeno razmotri da li su njene ustanove i djelatnosti prvenstveno u službi mladih, koji zbog ekonomskog, socijalnog i kulturnog siromaštva – ponekad onog najgrub-

ljev – nemaju šanse da uspiju: mladih siromašnih na afektivnom, moralnom i duhovnom planu...; mladih koji žive na rubu društva i Crkve.”

„Odgoj i evangelizacija mnogih mladih, osobito među najsiromašnijima, potiču nas da ih pronalazimo u njihovu ambijentu i da ih, s prikladnim oblicima služenja, susrećemo u njihovu stilu života” (Konst. 41).

Ove smjernice moraju postati zajednička praksa. Na toj liniji valja ići preispitujući, podupirući i šireći još uvijek početne inicijative pojedinih provincija koje su nikle na seminarima, izdanjima i u postojećoj komisiji.

Učinci se zapažaju. Širi se nova osjetljivost u literaturi na emarginiranost mladeži, bilo da se radi o rasprostranjenosti, bilo da je riječ o njenom značenju ili njenim korijenima, te se polako ruše sumnje u pogledu naše profesionalne stručnosti kad se osvrćemo na pojedine fenomene emarginiranosti.

Kao odjek javlja se značajna pedagoška kreativnost koja obuhvaća struktura „očitanja, neke složenije, druge oratorijanskoga tipa; ne nedostaju ni tradicionalni oblici, ali fleksibilniji i suvremeniji, prikladniji za nove odgojne kriterije.

Nastaje jasna tipologija prisutnosti koja specifično odgovara određenim potrebama, ali bez sučeljavanja sa svim potrebama.

U svakom slučaju, rađa se odgojni karakter u kojem se naglašava uloga salezijanca odgojitelja-pastira, pa makr morao usuglasiti svoj rad s drugim kompetencijama. Steklo se povjerenje u odgoj i preodgoj svakog mladića skupa s općom primjenom preventivnog kriterija.

Postoji i jasnija spoznaja karakterističnosti salezijanskog rada među emarginiranom (rubnom) mladeži iz koje se rađa potreba da se dublje spozna i to ne samo na empirijskim temeljima razlog zastranjenja, da se provjere inicijative i da se primjenjuje pedagogija koja nadilazi empirizam. I to bilo da se odvagne ono što poduzimamo, bilo da na prikladan način pokrećemo nove inicijative.⁵⁷

⁵⁶ POS XX, br. 44, 391; OP XXI, br. 158.

⁵⁷ Usp. „Emarginazione giovanile e pedagogia salesiana”, Torino, LDC, 1987, str. 11–15; 149–155; 297–304.

U krizi tradicionalnih odgojnih načina iznikla su nova „mjesti” odgoja i socijalizacije među kojima se ubrajaju grupe, udruženja i pokreti s različitim razinama organiziranosti: spontani, predloženi, „društvenog” usmjerenja, crkvene pripadnosti.

Korijeni fenomena su proučavani u sociološkom ključu i život grupa, čvrst ili nestabilan, podvrgnut je pedagoškom vrednovanju.

Družba je već posjedovala određeno iskustvo na tom planu, ali ono je razmatrano pred novim fenomenima mladenačkog druženja. Dosta se razmišljalo i pisalo o općenitim vidovima i posebnim iskazivanjima tog iskustva. Dokaz su tome razni časopisi, odluke (statuti), formacijski i kulturni prijedlozi raznoraznih udruženja, službeni dokumenti, materijal namijenjen formaciji članova udruženja i animatorima.

Postavka udruženja se vraćala na tradicionalne teme kao što su igra, sport, umjetnički izraz, društvena i apostolska angažiranost, tražujući za pojašnjenjima na započetom putu u ovakvoj stvarnosti i u cjelokupnom iskustvu grupe kao takve. Danas se može pokušati iznijeti domete koji su postignuti i potrebe koje očekuju posao stručnih lica.

Temeljna obilježja naše udruživačke ponude treba pronalaziti u najvećoj prihvatljivosti, u odgojnom kroju, u vrijednosti koja se pridavala iskustvu grupe kao sadržaj i kao vrednota, a ne samo kao metoda preko koje bi progurali druge poruke.

Grozd temeljnih sagledavanja pomaže pri izradi planova za rast: svakodnevni život, Isus Krist, solidarnost i iskustvo Crkve, angažiranost, osobni poziv.

Pojedina načela metode, zapažamo, jasno su vezana uz salezijansku praksu i pokazuju se uspješnima: asistencija, tj. izmjena iskustva; dijalektika između refleksije i akcije; hod koji prikuplja pitanja i usmjerava se prema odgovorima.

Jedan „model” pedagoškog hoda nastoji sažeti u jedan jedini tok razdoblja grupe i razdoblja kulturnog dozrijevanja i kršćanskog iskustva pojedinaca.

Lik i zadaće animatora izbijaju s određenom jasnoćom: pomoći mladima da postanu grupa; posredovati između grupe i odgojnog, kultur-

nog i crkvenog ambijenta; pomagati grupi da isplanira novi stil života; pratiti pojedince unutar društvenog iskustva.

Načini djelovanja prikladni za širenje iskustva bili su jasno utanačeni: stvoriti i učvrstiti osjećaj među salezijancima; izraditi odgojne ponude na provincijalnoj i regionalnoj razini; preispitati cjelokupni luk asocijativnog iskustva; usmjeriti pažnju na nove oblike mladenačkog udruživanja.

Nezaobilazna pitanja, koja iziskuju intervenciju kompetentnih, svakako su razmatranje odgojnog pitanja; određivanje odgojno-kulturnog prijedloga; njegova primjena u sistematskom obliku; formacija upravitelja i animatora; prijelaz iz asocijativnog iskustva u društvenu i crkvenu prisutnost.⁵⁸

Već od samih svojih početaka Družba smatra smjernice za zvanja karakterističnim vidom svoje odgojne prakse. S četiri naglaska Konstitucije potvrđuju tu aktualnost: Pratiti zvanja ulazi u ciljeve naše družbe;⁵⁹ pa zbog toga, mladi sa znakovima zvanja sačinjavaju najdraže „polje” naše angažiranosti;⁶⁰ nužan dio naše pedagoške stručnosti i dimenzija svakog plana je odgajati „mlade da razvijaju svoj ljudski i krsni poziv svakodnevnim životom koji se nadahnjuje i objedinjuje na Evanđelju”;⁶¹ stoga Družba ima među svojim strukturama i one koje su namijenjene usmjeravanju zvanja i prihvaćanju mladih sa željom da se odluče za redovnički ili svećenički život.⁶² Struktura takve vrste Družba ima čak 147, broj koji opravdava brižljivo i kontinuirano služenje.

U posve kratkom dokumentu 21. opći sabor je ponudio prikladan okvir za novu situaciju, za neka nova temeljna pastoralna opredjeljenja, određene kriterije za programiranje djelovanja i određena „mjesti” ili sredine za brigu (rad) za zvanja.⁶³

Pastoralni dikasterij je izradio pedagoške

⁵⁸ Usp. Diksterij za pastoral mladih, „L'esperienza associativa salesiana”, Rim 1987.

⁵⁹ K. 6.

⁶⁰ K. 28.

⁶¹ K. 37.

⁶² P. 16–17.

⁶³ Usp. OP XXI, brojevi 106–119.

pravce za sjemeništa i zajednice prikladne za zvanja, a kasnije (1981) je ponudio pomagalo za animaciju zvanja u provincijama.⁶⁴ Ne nedostaje nam ni razmišljanja, ni istraživanja, ni inicijativa, osobito od strane okretnijih i življih osoba. Njihovim nastojanjem nikli su „Centri za usmjeravanje” od kojih se očekuje kvalificiran pedagoški obol.

Uska veza koja postoji između odgoja i usmjerenja, između pastora za mlade i prijedloga za zvanja na dosta problematičan način otežava govor o zvanjima, baš poradi toga što ono prvo nije pravilno postavljeno.

Pojedine spoznaje polagano prodiru iako njihova primjena iziskuje kontinuiranu pedagošku asistenciju:

- odabir kontinuiranog i postupnog usmjerenja naglašava odgovornost subjekta i pomagalačku ulogu odgojitelja u razvoju sklonosti i u raspoznavanju znakova;

- potreba da se usmjeravanje uklopi u proces ljudskog i kršćanskog dozrijevanja, pa makar ga se ojačalo specifičnim inicijativama;

- sagledavanja, istovremeno široko i raznoliko, službe za zvanja baš stoga što treba predstavljati i pratiti različita zvanja: laička, svećenička, redovnička, posvećena života;

- temeljitiji osvrt na motivacije zvanja i na njihov razvoj u cjelokupnosti kandidatove osobnosti i jasnija spoznaja uzroka koji dovode u pitanje razvoj zvanja;

- mukotrpno proučavanje sastava zajednica namijenjenih zvanjima, kojima je uvijek potrebna provjera i promjena;

- spoznaja o novim čimbenicima koji danas utječu na odabir zvanja kod mladića: produbljanje mladenačke dobi i odgađanje odluke, potreba da se ponude iskustva koja bi bila u stanju izraziti značenje vjere, poteškoća oko angažiranosti na duge staze u ambijentu skućenog planiranja i drugo.

Dimenzija i stavljanje u igru angažmana u pogledu zvanja takvi su da bi vrijedilo napora ponuditi kontinuiranu animaciju, računajući i s promjenama koje se neprekidno događaju na tom području, kao i iskustvo što su ga drugi uspješno prikupljali.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA: ODGOVOR NA „SLOŽENOST”

Na kraju ovog prikaza perspektiva i ocjena „u pokušaju uspoređivanja” javljaju se određeni problemi nad kojima nam budućnost traži da razmislimo.

Prvi je *odgojna karakterističnost naše karizme* i njen praktični domet. Tvrdi se da je to oznaka naše pastoralne prisutnosti među mladima. Tvrdnju treba shvatiti prema širini po kojoj se danas odgoj poima kao skrb za rast čovjeka. No trebalo bi se upitati da li se od nas očekuje samo osjetljivost ili također temeljitiju prisutnost na specifičnom području čovjekove djelatnosti, uz odgovarajući razvoj istinske profesionalnosti, čak i u svjetovnom smislu, koja bi nam omogućila da s pravom sudjelujemo u raspravi o problemima čovjeka: Družba usmjerena na odgoj i kompetentna za odgoj, da vjeruje u odgoj i polaže život za nj uvjerena u njegov „spasiteljski” karakter.

Danas redovnici „napuštaju” izvjesne tradicionalne prostore sistematskog odgoja i pokušavaju usmjeriti osobe i sredstva prema odgojnim ciljevima.

Sama animacija i široka suradnja laika bile bi iskrivljene kad bi umjesto da ojačamo svoju pedagošku spremu pomišljali da je rješenje u napuštanju izravnog odgojnog angažmana.

Ova zabrinutost je prisutna i u konačnom vrednovanju u izvještaju vrh. poglavara na 22. općem saboru: „Izvorne vrednote pastora danas su tema mnogih razmišljanja u Crkvi. No, i taj vid toliko pozitivan mogao bi po sebi samom još nas uljuljavati u milosti i nemilosti apostolske velikodušnosti. Salezijanski pastoral mora duboko prožimati stalna i oštroumna pedagoška mudrost. 21. opći sabor nas je podsjetio da salezijanac evangelizira odgajajući. Don Bosco je pred svijetom i u Crkvi sveti odgojitelj... Pad u odgojnoj dimenziji narušio bi identitet našeg pastoralnog stila.”⁶⁵

⁶⁴ Usp. Dikasterij za pastoral mladih, „Quida educativa delle vocazioni”, 1975; „Elementi e linee per un piano ispettoriale di pastorale vocazionale”, 1981.

⁶⁵ Družba sv. Franje Saleškog u šestogodištu 1978–83, br. 315.

Ovaj raspoznatljiv karakter našega pastoralna ponajviše čuva sama *postavka inicijativa*. Odatle potreba za pedagoškom asistencijom starim i novim izrazima naše apostolske angažiranosti.

Postoji temeljno opredjeljenje s metodološkim i vrijednosnim naznakama koje ne smijemo zanemariti: preventivni sustav. Ali, ima i specifičnih aktivnosti koje iziskuju oprez i posadašnjene. To se uočava u razumljivijim sredinama (škole, centri za mlade) i u posebnim inicijativama (rubnost, grupe).

Potrebni su općeniti poticaji koji bi sačuvali zanos i pokrenuli stvaralačke energije, ali i „redovito” praćenje za kontinuirano usavršavanje poduzetih aktivnosti. U protivnom stečeno iskustvo zastarijeva, a nove inicijative ne izrastaju iz zasađene klice.

U tu redovitu asistenciju spadalo bi također i strpljivo sređivanje (kodifikacija!) prenosive zajedničke ostavštine: nužna je suradnja između animatora, djelatnika i stručnjaka koja bi bila kadra objediniti razmišljanje, politiku i praksu. Tako bi se mogla predusresti opasnost koju spominje i izvještaj iz 1984: „U trenutku rasprostranjenosti i ubrzanosti odgojnih promjena, kao što je to danas, zamjećuje se pomanjkanje sposobnosti oko usvajanja određene sadržajne obnove iz razvoja kulture i iz reforme struktura i znanja u pogledu stručnog odabira pravih opredjeljenja.”⁶⁶

Zatim dolazi treća točka: *osposobljenost baze i specijalizacije* koje odabiru salezijanci ili na koje se upućuju. Rasprostranjenost i raznolikost aktivnosti u Družbi traži i različite kvalifikacije. To pokazuju također šestogodišnji izvještaji i određuje 10. član Pravila: „Da sačuvamo i na organski način razvijemo njene raznolike prisutnosti... neka svaka provincija programira osposobljavanje osoblja, vodeći računa o sklonostima subraće i potrebama djela.”

Što reći o sadašnjem opsegu između broja formalno odgojnih djelatnika (škole, zavodi, oratoriji, zastranjena mladež) i postojećim ili programiranim stručnjacima?

Odgojna dimenzija se osim toga proteže na sve zahvate, od onih „vjerskih” u užem smislu riječi, do onih stvarnog spašavanja ili društvene komunikacije. Dijalog i objedinjavanje među različitim nadležnostima postaju nužnima ne sa-

mo na teorijskoj razini nego i u svakodnevnoj praksi. I to je nezaobilazna briga.

I na kraju, postoji također problem *strukture za animaciju i upravu*. Neaktivirano područje postaje baruština. Na upravu, ustvari, spada da određuje i usmjerava tok razvoja. 20. posebni opći sabor priznaje da su strukture, iako sredstva, ipak odlučujuće u našem životu koji je usmjeren na akciju.⁶⁷ Zapravo, rast pojedinog posebnoga područja djelatnosti uvijek je bio određivan ili popraćen stvaralaštvom strukture kao podrške. Na to smo ukazali govoreći o generalnom profesionalnom savjetniku i savjetniku za pastoral mladih.

I nije to teško dokazati s još svježijim činjenicama. Strukture su po sebi samima plan i kriterij razvoja.

S druge strane, bilo bi besmisleno umnožavati ih ili razgranavati, gubeći smisao jedinstva. Pa bi stoga trebalo vidjeti koliko danas na svjetskoj razini posvetiti sistematske pažnje odgojnom području s mogućnošću planiranja, povezivanja pojedinih djelatnosti, procjene težnji, mogućnosti da se preduhitre izazovi i da ih izbjegnemo umjesto da slijepo srljamo.

Izvještaj o stanju Družbe iz 1971. posvetio je širok prostor problemu struktura, povjeravajući im zadaću da izrade, prošire i primijene nove odluke.⁶⁸ Naredni izvještaj se sažetije osvrće na njih, ali im još uvijek pridajući temeljni utjecaj u pogledu usmjeravanja i planiranja.⁶⁹ Izvještaj iz 1984. spominje nakanu, samo djelomično ispunjenu, da unutar Dikasterija za pastoral osnuje područje za evangelizaciju i odgoj i naglašava važnost struktura za animaciju na provincijalnoj razini.⁷⁰

* * *

⁶⁶ Isto, br. 176.

⁶⁷ POS XX, br. 707.

⁶⁸ Relazione generale sullo stato della Congregazione 1971, str. 91–100.

⁶⁹ Relazione generale sullo stato della Congregazione 1977, brojevi 187–188.

⁷⁰ Družba sv. Franje Saleškog u šestogodištu 1978–83, br. 193.

U posljednjem razdoblju don Boscova života prevladavala je jedna briga: predati vlastitu odgojnu baštinu u svoj njenoj životnosti i sveobuhvatnosti. Izrađivao ga je strpljivo, unoseći razmišljanje i usporedbe sa stanjem i idejama, s odgovornošću i radošću osobe koja je bila svjesna primljenog dara, te da sudjeluje u Bož-

jem djelu u korist čovjeka.

Ta zadaća se traži od svake generacije salezijanaca. Živjeli oni u jednostavnim ili „složenim” okolnostima: dati život za odgoj; vjerovati u uspješnost njegova prividnog siromaštva; predati „zajednički dar” obogaćen vlastitim naporom stvaralačke vjernosti i iskustva.